

UNIVERSITATEA „AUREL VLAICU” ARAD
FACULTATEA DE ȘTIINȚE UMANISTE ȘI SOCIALE
STUDII DOCTORALE: FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC,
Prof.univ.dr. Ionel Funeriu

DOCTORAND
Daniela Lucia Drăgan

ARAD
2016

UNIVERSITATEA „AUREL VLAICU” ARAD
FACULTATEA DE ȘTIINȚE UMANISTE ȘI SOCIALE
STUDII DOCTORALE: FILOLOGIE

IMAGINI ALE FEMININULUI TRADIȚIONAL
ÎN PROZA ARDELENEASCĂ
(IOAN SLAVICI, LIVIU REBREANU,
ION AGÂRBICEANU)

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC,
Prof.univ.dr. Ionel Funeriu

DOCTORAND
Daniela Lucia Drăgan

ARAD
2016
2

CUPRINS

ARGUMENT.....	p. 5
CAPITOLUL I	
ASPECTE PRIVIND SPECIFICUL NAȚIONAL DE TIP ARDELENESC.....	p. 9
1.1. Apariția literaturii ardeleni. Contextul istoric.....	p. 11
1.2. Realismul de tip ardelenesc.....	p. 21
CAPITOLUL II	
ARHETIPURI FEMININE ÎN OPERA LUI IOAN SLAVICI.....	p. 34
2.1. <i>Gura satului</i> și cinstea casei. Avatarurile unei fecioare îndrăgostite.....	p. 38
2.2. <i>Pădureanca</i> sau riscul de a iubi dincolo de limite.....	p. 58
2.3. Mamă și fiică: între a fi și a deveni. Așchia care sare departe de trunchi în <i>Mara</i>	p. 68
2.4. Varietate și armonie. Sățence în mozaic rural.....	p. 72
2.4.1. <i>Scormon</i> . Țărancă urzind pânza vieții.....	p. 72
2.4.2. <i>La crucea din sat</i> . Fiica gazdei și sluga.....	p. 81
2.4.3. Vinovata fără vină din <i>Moara cu noroc</i> . Despre crima de onoare în spațiul ardelenesc.....	p. 85
CAPITOLUL III	
IPOSTAZE FEMININE LA LIVIU REBREANU.....	p. 97
3.1. Luminoasa Ilona, fata groparului Vidor. Mica Ariadnă.....	p.101
3.2. Vis de Pygmalion cu jertfirea îngerului.....	p.105
3.3. Ana, o eroină tragică.....	p.119
CAPITOLUL IV	
ION AGÂRBICEANU. DESPRE EVELE UNUI PATRIARH.....	p.128
4. 1. <i>Strigoii</i> , o receptare modernă. Istoria unui sat tradițional.....	p.139
4. 1. 1. Femeia-volbură sau întruchiparea kalokagathiei în <i>Strigoii</i>	p.143
4. 2. Fiecare Lume nouă cu povestitoarea ei.....	p.162
4. 3. Vânătorul, prada și victima sau între folie și nebunie.....	p.171
4. 4. Din poveștile Primului Război Mondial sau Magdalena mântuită.....	p.182
4. 5. Păpuși de colecție. Cufărul cu jucării uitate.....	p.187
4. 5. 1. <i>Veverița</i> , diavolul cu părul roșu și ochii verzi.....	p.188
4. 5. 2. Păstorita Eva și Erosul.....	p.193
4. 5. 3. <i>Oana, precupeța</i> de mere roșii.....	p.195
4. 5. 4. Prescurărița Talpa-iadului, un fariseu în fuste.....	p.197
4. 5. 5. Bunicuța de fiecare zi: eroina fără pedestal.....	p.200
4. 5. 6. O bunicuță numai de Crăciun.....	p.202
4. 5. 7. <i>Dăscălița</i> , fata plugarului, sau despre cum să trăiești în două lumi.....	p.204
4. 5. 8. Vironica sau disperarea unei mame văduve.....	p.208
4. 5. 9. <i>Fefelega</i> și sacrificiul sisific.....	p.213
4. 5. 10. Lumina unui suflet simplu: baba Măia.....	p.217
4. 5. 11. <i>Bunica Safta</i> – o educatoare de (sau la) nevoie.....	p.222

CAPITOLUL V	
PERSPECTIVE DE REPREZENTARE: VÂRSTELE FEMINITĂȚII.....	p.224
5.1. Stadiul de pupă. Între copilărie și adolescență sau cum e să crești mare.....	p.228
5.2. Universul fecioarelor: fiice, fete mari și fete de măritat	p.233
5.3. De la boboc la floare, cu durere și bucurie: stadiul de soție, femeie și mamă.....	p.250
5.4. Văduva, între dragoste și absența ei. Sau când sexualitatea (îi) este interzisă.....	p.257
5.5. Ultimul stadiu existențial al femeii: bătrânețea. Între utilitate și inutilitate	p.264
CONCLUZII.....	p.267
BIBLIOGRAFIE.....	p.270

REZUMAT

Femeia, eterna poveste, a constituit de-a lungul vremii, direct sau indirect, un subiect de anvergură, dar și de studiu favorit pentru artiști, scriitori, istorici și sociologi. Propunându-și să urmărească nu doar o tipologie feminină la un anumit scriitor, ci și o abordare a acesteia prin asociere/disociere edificatoare, din perspectivă tematică, lucrarea de față dobândește consistență și originalitate, devenind, cum considerăm, o cercetare utilă atât elevilor și studenților interesați de această temă, cât și iubitorilor de literatură, avizați, specializați sau nu, preocupați însă în a descoperi *eternul feminin*, așa cum este el reflectat în proza ardelenescă.

Arta construirii personajului a ocupat întotdeauna un loc central în spațiul criticii, atât în cea literară, cât și în cea culturală, ca urmare directă a ascensiunii rapide a studiilor culturale și a revalorificărilor postmoderniste, cum reiese și din sublinierea Sandei Radian: „Dintotdeauna literatura s-a apropiat conștient sau nu de cristalizarea în personaje a eternului feminin. Inefabilul feminității, ca funcție a structurii narative, se remarcă însă cu precădere în romanul modern, unde, de cele mai multe ori, este declanșatorul acțiunii”.¹ În esență, această teză de doctorat nu-și propune doar o sinteză a materialului bibliografic studiat, cu toate că se sprijină pe parcurgerea unui mare număr de lucrări de specialitate, ci vizează să realizeze, în fond, o autentică radiografie a personajului feminin din perspectiva satului transilvănean, relevând tipologii și devoalând aspecte inedite acolo unde apar, unele dintre ele cu valoare de simbol.

Largo sensu, dintr-un adânc sentiment de patriotism local și întrucât provine din inima Ardealului, lucrarea de față constituie rezultatul unei strădanii direcționate spre a identifica trăsăturile definitorii ale personajelor feminine la Ioan Slavici, Liviu Rebreanu și Ion Agârbiceanu, cu observația că fiecare dintre acești scriitori abordează problematica feminină printr-o viziune proprie, încărcată de nebănuite profunzimi.

Considerăm, de asemenea, că este imperios necesară și precizarea că această teză de doctorat vine să extindă, să completeze și să nuanțeze cercetările deja existente în legătură cu tipologia feminină în literatura română și în cea universală, însă deschide un drum anume spre specificul național de tip ardelenesc, în ideea conservării unei identități cultural-literare demne de prețuire. Dacă portretelor feminine din proza românească interbelică li s-a acordat, cum se poate observa, o atenție sporită (vezi Sanda Radian: *Portrete feminine în romanul românesc*

¹ Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, Editura Minerva, București, 1986, p.6.

interbelic – 1986, Corina Ciocârlie: *Femei in fata oglinzii* – 1998, Ioana Pârvulescu: *Alfabetul doamnelor* – 1999, Sultana Craia, *Îngeri, demoni si muieri* – 1999, Elena Zaharia Filipaş, *Studii de literatură feminină* – 2004), nu acelaşi lucru se poate afirma despre ceea ce înseamnă reprezentarea feminină în proza de la sfârşitul secolului al XIX-lea, cu câteva excepţii, de dată mai recentă (Steliana Brădescu: *SLAVICI sau iubirea ca mod de viaţă* – 2011).

Structurat pe patru capitole şi consideraţii finale, acest studiu doctoral analizează personajele feminine din scrierile lui Slavici, Rebreanu şi Agârbiceanu, personaje care provin aproape în totalitate din mediul rural şi sunt marcate de o încărcătură arhetipală vădită, axată mai ales pe categorii de vârstă precum: adolescenta, fata de măritat, fiica, sora, nevasta, mama, văduva bătrână, văduva tânără, bunica, soacra, baba etc. Dacă în jurul femeilor tinere s-au construit mereu universuri de visare, aşteptare şi luptă, dat fiind faptul că ele deţineau frumuseţea, energia vitală, puterea de a crea şi de a procrea, cele bătrâne şi-au găsit menirea în muncă şi dedicare, în păstrarea unei familii unite, în harul de a acumula şi de a împărtăşi înţelepciune. E ştiut faptul că în familia ardeleanului fiecare membru îşi are locul său bine definit, că lucrurile nu se fac în pripă, ci după o atentă gândire, că înainte de a lua decizii capul familiei se sfătuieşte cu cei apropiaţi, dar în mijlocul tuturor lucrurilor (cum altfel?) stă FEMEIA şi, din punctul cel mai fierbinte şi mai sensibil al cuplului, ea este cea care conferă coeziune întregului sau, dimpotrivă, îl scindează, atunci când, dincolo de războiul cel mare, duce ea însăşi un război cu ispitele vieţii sau cu propriile-i defecte, neajunsuri sau vicii.

Capitolul I al prezentei lucrări se axează asupra unor aspecte definitorii ce privesc specificul naţional de tip ardelenesc, identificând cel mai puternic filon literar realist de pe plaiurile transilvănene în opera scriitorilor Ioan Slavici, Liviu Rebreanu şi Ion Agârbiceanu, filon capabil să redea patrimoniul cultural al lumii satului şi să permită apropierea treptată de universul feminin autentic, fără edulcorări sau romanţări specifice vremii. De asemenea, este prezentat aici, în mod schematic, contextul istoric al apariţiei literaturii ardelenice de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, începând cu războiul austro-turc din anii 1683-1697 şi încheind cu procesul de maghiarizare al românilor din Transilvania în timpul Imperiului Austro-Ungar.

Capitolul II oferă o perspectivă de ansamblu asupra operei literare a prozatorului şirian Ioan Slavici şi ia în discuţie arhetipurile feminine regăsite în textele sale de referinţă precum *Pădureanca*, *Moara cu noroc* sau *Mara*, dar şi în texte mai puţin cunoscute sau deloc studiate,

urmărind atât extragerea unor esențe feminine de cea mai bună calitate, cât și impactul pe care țărâna (fiică sau nevestă, mamă sau vădană) îl are, de regulă, asupra familiei și comunității în care trăiește.

Capitolul III este dedicat prozatorului Liviu Rebreanu și ipostazelor feminine din opera sa, accentul glisând pe gravitatea reprezentării iubirii în texte ca *Ciuleandra*, *Pădurea spânzuraților* și *Ion*. Surprinsă, de regulă, în adolescență sau în prima tinerețe, când nici nu-și pot susține singure existența din cauza condiției lor sociale, dar mai ales legislative, femeile apar la Rebreanu în ipostaze veridice de iubite, logodnice sau proaspete soții, atunci când feminitatea lor debordantă le consacră cuplului/căsătoriei, deci cunoașterii iubirii, apropierii de ea, experimentării și valorificării ei pe plan existențial.

Capitolul IV, cel mai consistent sub aspectul informațiilor și cel mai extins în economia acestei teze, își propune redescoperirea și relectura operei agârbicene, cu convingerea că aceasta reprezintă poate una dintre cele mai încrustate lăzi de zestre a spațiului ardelenesc, una, categoric, de colecție, al cărei loc binemeritat este alături de opera predecesorilor Slavici și Rebreanu și nu în umbra ei. Intitulat „Evele unui patriarh”, acest capitol propune o radiografie generală a lumii satului prin filtrul unor texte uitate ca *Strigoii*, *Vremuri și oameni*. *Lume nouă*, *Biruința*, *Jandarmul*, *Stana* și multe altele, scrieri capabile să evoce universuri și să invoce figuri feminine memorabile, așa cum numai preotul literat Ion Agârbiceanu din Cenade o poate face. Mărturisim că un resort profund afectiv față de originalitatea și complexitatea operei agârbicene ne-a îndemnat să stăruim asupra acestui capitol cu sentimentul ardent că ne aflăm în fața unui autor ce trebuie restituit modernității și nu ascuns ei.

Capitolul V sintetizează observațiile rezultate din capitolele anterioare și expune concluziile la care am ajuns cu privire la percepția femininului și a feminității pe teritoriul literar și geografic deținut de către Slavici, Rebreanu și Agârbiceanu. El constituie, de asemenea o veritabilă incursiune într-o lume ardelenescă incredibil de ordonată și de atrăgătoare, cu țărânci îmbrăcate simplu sau festiv, în costum țesut cu fir roșu și negru, uneori cu argint sau aur printre nuanțele de galben și albastru, țărânci văzute la ele-n sat, fie prinse în joc cu flăcăii de însurat, fie pe câmp la seceriș, ori la biserică, de sărbători, cu salbele la gât și firele de busuioc în mână. Nu sărăcia și bogăția fac adevărata diferență între aceste femei, ci inteligența, frumusețea, hărnicia, forța cu care depășesc inerentele obstacole, probleme, suferințe și pierderi. Înțelepciunea pe care o dobândesc de-a lungul anilor și simplitatea ori dificultatea cu care își

trăiesc viața alături de (și pentru) cei dragi, toate acestea sunt cele care contează cu adevărat și care le conferă țăranilor o frumusețe ce se nu șterge cu anii, ci devine cu atât mai pregnantă, căci „Relațiile femeii cu familia ei aveau o semnificație deosebită, deoarece ea trăia permanent în mijlocul unei familii, indiferent dacă era vorba de cea părintească, ori de cea creată prin căsătorie. În acest cadru se desfășurau diferite ipostaze din viața unei femei, ea fiind pe rând fiică, soră, soție, mamă, noră, soacră. Fiecare dintre aceste roluri presupuneau o multitudine de atribuții și de responsabilități”² și toate trebuiau îndeplinite cu o determinare ce nu poate decât să le facă cinste.

În esență, printr-un demers laborios, dar extraordinar de captivant, am reușit să radiografiem opere de referință pentru proza ardeleană, căci Slavici, Rebreanu și Agârbiceanu constituie pilonii acestui templu literar de sorginte transilvăneană. Deși, în termenii lui Charles Mauron, „Cunoașterea esențială a operei de artă scapă anchetei științifice. Ea este o revelație care se prelungește în relații personale.”³, preocuparea noastră constantă rămâne aceea de a îmbogăți comuniunea cititorului modern cu opera acestor scriitori pe filiera personalităților feminine, care o impregnează cu trăsături prețioase, imposibil de ignorat în demersul înțelegerii ei. Motivată de resorturi interioare multiple, prezenta teză doctorală va oferi lectura unei plăcute întoarceri în trecut, undeva în preajma Primului Război Mondial, atât cu intenția de a devoala întâmplări de demult, cât mai ales modul în care era percepută femeia în Ardeal cu aproximativ un secol în urmă. Cum sublinia Șarolta Solcan în cartea sa ce studiază statutul femeii în cele trei foste provincii românești, există o realitate indiscutabilă care se regăsește, de altfel, și în scrierile celor trei prozatori ardeleni: aceea că femeia trăiește, în genere, într-o profundă relație de interdependență și interacțiune continuă (mai întâi) cu membrii familiei sale, apoi cu comunitatea. Din și în familie se configurează, în timp, făptura socială a femeii, aceea capabilă să se pună, într-un fel sau altul, în slujba comunității, după cum este înzestrată și după cum îi permite starea materială.

Din multitudinea de aspecte revelate în urma cercetării care face obiectul prezentei teze de doctorat, în cele ce urmează mă voi rezuma doar la câteva observații de ordin general. În partea a cincea a acestui studiu am sintetizat pe larg observațiile din capitolele anterioare, încercând includerea personajelor feminine în tipologii bazate pe vârstă sau pe stare civilă.

² Șarolta Solcan, *Femeile din Moldova, Transilvania și Țara Românească în Evul Mediu*, Editura Universității din București, 2005, p.14.

³ Charles Mauron, *De la metaforele obsedante la mitul personal*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 12.

Literatura ardeleană, ai cărei stâlpi de rezistență sunt Ioan Slavici, Ion Agârbiceanu și Liviu Rebreanu s-a coagulat într-un anumit context istoric, fapt care i-a imprimat un vizibil caracter național.

Realismul ardelenesc a îmbogățit literatura română cu o impresionantă galerie de portrete feminine construite, indubitabil, după modele extrase și esențializate din viața reală. Chiar dacă bărbatul este cel care monopolizează acțiunea textelor literare, ca deținător al unui statut social și familial superior, ori de câte ori apare, personajul feminin nuanțează discursul, umanizând atmosfera, incitând la reflecție sau reverie, sensibilizând cititorul. Originalitatea celor trei scriitori ardeleni și totodată elementul comun al operei lor este orientarea către lumea satului, către țăranul român din Ardeal, către valorile locale. Ceea ce transpare deopotrivă în scrierile lui Slavici, Agârbiceanu și Rebreanu este acel model de gândire central-europeană, căci eroii și eroinele lor sunt oameni așezați, înțelepți, care-și duc traiul într-o lume arhaică, ordonată și atrăgătoare, guvernată de valori tradiționale și precepte morale bine definite și de cele mai multe ori respectate.

Prezentul studiu s-a axat asupra unei singure fațete a femininului românesc așa cum este el receptat de realismul ardelenesc al operei lui Slavici, Rebreanu și Agârbiceanu. Se spune astăzi despre moldovence că sunt frumoase, curajoase, îndrăznețe și comunicative, despre oltence că sunt iuți, istețe, ambițioase și întreprinzătoare, despre muntence că sunt logice, organizate, iubitoare de tradiții și de familie, iar despre bănățence că sunt deștepte, mândre și ambițioase, încăpățănate uneori, dar iubitoare și bune gospodine. Literatura, ca și celelalte arte, operează cu esențe, sublimează și deschide perspective asupra inefabilului: e ceea ce ne oferă și proza ardeleană, care proiectează femeia în ipostazele tradiționale de copilă, mamă, fiică, fată mare (sau, rareori, fată bătrână), soție, bunică și văduvă. Bogat în resurse spirituale și culturale, epicul spațiului rural ardelenesc permite o inventariere complexă în multe direcții (tradiții, obiceiuri, sărbători și superstiții, rituri de trecere, cultul funerar etc.)

Țăranca din Ardeal este o femeie harnică. De regulă, ziua ei începe devreme, din zori, fie că este stăpâna casei, fie încă fată mare la părinți. Dacă nu toarce, țese, dacă nu țese, urzește, dacă nu urzește, gătește, sau curăță, sau spală, sau face zeci de alte activități prin gospodărie pe care numai ea le poate face cel mai bine. Dă atenție detaliilor. Este perfecționistă, nu-și lasă treaba neterminată; munca bine făcută este un alt deziderat al ardeleanului, chiar dacă uneori durează mai mult: calitatea e preferabilă superficialității în toate.

Fără doar și poate, imaginea femeii în literatura ardeleană se datorează în primul rând poziției pe care femeia însăși a ocupat-o în realitatea sfârșitului de secol al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. După lunga perioadă de feminitate pasivă din epoca fraților Văcărești, continuată cu exaltarea proprie curentului romantic, regăsim în realismul ardelenesc imaginea unei femei pline de energii telurice pozitive, atașate de valori perene precum familia, iubirea, cinstea, onoarea, demnitatea, credința, apartenența la neam etc. Modul în care se autopercepe femeia dictează, categoric, modul în care este percepută de bărbat și, în genere, de către ceilalți.

Atunci când atenția instanței narrative se fixează asupra ei, ardeleanca este un personaj extrem de vizibil, care schimbă, mișcă, aprofundează sau nuanțează situații. Femeie tânără sau în etate, ea emană calm și liniște prin felul în care gândește, simte, se comportă. Nu e pripită, cu siguranță; din contră, e meticuloasă, calculată, echilibrată și eficientă. Își iubește și își îngrijește gospodăria, fie că are mai mult, fie că are mai puțin. Înzestrată cu o frumusețe naturală, nu de puține ori excepțională, ea are un simț estetic dezvoltat, de aceea vestimentația sa și a membrilor familiei reprezintă o oglindă a bunului său gust, a statutului său social, a hărniciei și priceperii ei.

Cu privire însă la modul de abordare a personajelor am constatat diferențe esențiale între cei trei scriitori ardeleni, fapt care le dă originalitate și unicitate.

Ioan Slavici realizează portrete complexe, ce trebuie receptate în intimitatea mediului în care acestea evoluează. El este adesea un moralizator, susținător al tezei conform căreia fiecare individ este răspunzător pentru faptele sale, femeia sau bărbatul fiind sume ale alegerilor lor.

La rândul său, realistul Liviu Rebreanu se înscrie pe linia trasată de predecesorii săi, dar marchează începutul unei alte perspective asupra lumii satului. Atitudinea sa este una relativ distantă, impersonală, el este un observator rece și obiectiv al spațiului rural și al evenimentelor din interiorul acestuia.

Ion Agârbiceanu continuă tradiția începută de Slavici, dar rămâne legat de o lume arhaică, impregnată de spirit religios, condusă de valori tradiționale. Formația sa teologică, faptul că a trăit în mijlocul satului ardelenesc îl influențează fundamental în modul în care își construiește personajele. El le îndrăgește, empatizează cu ele, uneori având chiar senzația că le protejează. La Agârbiceanu paleta personajelor feminine este cea mai bogată, începând cu fetița care nu are încă vârsta pentru a merge la școală (Veverița) și sfârșind cu baba (baba Măia) femeia

bătrână și inutilă care este în așteptarea morții. Toate acestea constituie marca ardelenismului său literar.

Complexă și profundă, fără a fi sofisticată, ardeleanca de la țară este o femeie înzestrată cu multe calități și puține defecte. Punctul său slab rămâne patima/viciul, iubirea nestăpânită pe care o arată față de un bărbat, față de bani sau chiar față de băutură. În esență, proza lui Slavici, Rebreanu și Agârbiceanu vorbește despre o femeie realmente puternică, demnă, cu certitudine, de toată răbdarea, atenția și prețuirea cititorului actual.

BIBLIOGRAFIE

I. Autori:

1. Agârbiceanu, Ion, *Biruința*, București, Editura Națională S. Ciornei, Ediția princeps [s.a].
2. Agârbiceanu, Ion, *Mărturisiri*, în vol. *Mărturisiri literare*, București, Editura Minerva, 1971.
3. Agârbiceanu, Ion, *Opere 12, Romane, VI, Strigoiiul*, București, Editura Minerva, 1986.
4. Agârbiceanu, Ion, *Opere 1, Schițe și povestiri*, București, Editura pentru Literatură, 1962
5. Agârbiceanu, Ion, *Opere 2, Schițe și povestiri*, București, Editura pentru Literatură, 1962.
6. Agârbiceanu, Ion, *Opere 3, Schițe și povestiri*, București, Editura pentru Literatură, 1962
7. Agârbiceanu, Ion, *Opere 4, Schițe și povestiri*, București, Editura pentru Literatură, 1964
8. Agârbiceanu, Ion, *Opere 5, Povestiri și nuvele*, București, Editura pentru Literatură, 1968.
9. Agârbiceanu, Ion, *Opere 6, Povestiri și nuvele*, volumul II, București, Editura Minerva, 1971.
10. Agârbiceanu, Ion, *Vremuri și oameni. Lume nouă*, București, Editura Minerva, 1989.
11. Agârbiceanu, Ion, *Fefelega*, Timișoara, Editura Facla, 1987.
12. Rebreanu Liviu, *Ciuleandra*, Editura 100+1 Gramar, București, 1999.
13. Rebreanu Liviu, *Jurnal I*, Editura Minerva, București, 1984.
14. Rebreanu, Liviu, *Ion*, Editura Minerva, București, 1974.
15. Rebreanu, Liviu, *Pădurea Spânzuraților*, Editura Liviu Rebreanu, București, 2005.
16. Rebreanu, Liviu, *Jar*, București, Editura Garamond, [s.a.].
17. Slavici, Ioan, *Nuvele I*, Editura Cartea Românească, București, 1985.
18. Slavici, Ioan, *Basme*, Editura CARTEX 2000, București, 2006.
19. Slavici, Ioan, *Mara*, Editura

Siglări ale operelor lui Ion Agârbiceanu:

- A₁ - *Biruința*, București, Editura Națională S. Ciornei, Ediția princeps [s.a].
- A₂ - *Mărturisiri*, în vol. *Mărturisiri literare*, București, Editura Minerva, 1971.
- A₃ - *Opere 12, Romane, VI, Strigoiiul*, București, Editura Minerva, 1986.
- A₄ - *Opere 1, Schițe și povestiri*, București, Editura pentru Literatură, 1962.
- A₅ - *Opere 2, Schițe și povestiri*, București, Editura pentru Literatură, 1962.
- A₆ - *Opere 3, Schițe și povestiri*, București, Editura pentru Literatură, 1962.
- A₇ - *Opere 4, Schițe și povestiri*, București, Editura pentru Literatură, 1965.
- A₈ - *Opere 5, Povestiri și nuvele*, București, Editura pentru Literatură, 1968.
- A₉ - *Opere 6, Povestiri și nuvele*, volumul II, București, Editura Minerva, 1971.
- A₁₀ - *Vremuri și oameni. Lume nouă*, București, Editura Minerva, 1989.
- A₁₁ - *Fefelega*, Timișoara, Editura Facla, 1987.

Siglări ale operelor lui Liviu Rebreanu:

- R₁ - *Ciuleandra*, Editura 100+1 Gramar, București, 1999.
- R₂ - *Jurnal I*, Editura Minerva, București, 1984.
- R₃ - *Ion*, Editura Minerva, București, 1974.
- R₄ - *Pădurea Spânzuraților*, Editura Liviu Rebreanu, București, 2005.
- R₅ - *Jar*, București, Editura Garamond, [s.a.].

Siglări ale operelor lui Ioan Slavici:

- S₁ - *Nuvele I*, Editura Cartea Românească, București, 1985.
- S₂ - *Basme*, Editura CARTEX 2000, București, 2006.
- S₃ - *Mara*, Editura Blassco-Lucman, București, 2005.

II. Bibliografie critică:

- Beauvoir, Simone de, *Al doilea sex*, vol. II, Editura univers, București, 1998.
- Beauvoir, Simone de, *O moarte ușoară*, București, Editura Univers, 1972.
- Bodiștean, Florica, *Eroica și Erotica. Eseu despre imaginile feminității în eposul eroic*, București, Editura Pro Universitaria, 2013.
- Bodiștean, Florica, *Literatura pentru copii și tineret dincolo de „story”*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007.
- Bodiștean, Florica, *Poetica genurilor literare*, Timișoara, Editura Mirton, 2006.
- Brădescu, Steliana, *SLAVICI sau iubirea ca mod de viață*, Institutul European, Iași, 2011.
- Breazu, Ion, *Literatura Transilvaniei*, Casa Școalelor, București, 1944.
- Bucur, Minodora, *Nuvelele lui Ioan Slavici și Ion Agârbiceanu*, Universitatea București, Facultatea de Litere, 2011.(Teza de doctorat)
- Burcescu, G. *Sensuri și virtuți expresive în opere literare*, Societatea Literară „Relief românesc”, București, 1980.
- Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura ARISTARC, Onești, 1998.
- Ciocârlie, Corina – *Femei în fața oglinzii*, Editura Echinocțiu, Cluj-Napoca, 1998.
- Cioculescu, Șerban, *Marginalii la opera lui I. Agârbiceanu în Varietăți critice*, București, Editura pentru Literatură, 1966.
- Ciopraga, Const., *Literatura română între 1900 și 1918*, București, Editura Junimea, 1970.
- Ciupală, Alin, *Femeia în societatea românească a secolului al XIX-lea*. Editura Meridiane, București, 2003.
- Cosma, Anton, *Geneza romanului românesc*, Editura Eminescu, București, 1985.
- Craia, Sultana, *Îngeri, demoni și femei*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999,
- Cubleșan, Constantin, *Romancierul Rebreanu*, Editura Viitorul Românesc, 2001.
- Derșidan, Ioan, *Catalinari și temperatori*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2010.

Diaconescu, Viorica, „Personajele feminine în nuvelistica lui Ioan Slavici” în *Limbă și literatură*, Editura Societatea de Științe Filologice din România, București, 1973.

Iliescu, Adriana *Proza realistă în secolul al XIX-lea*, Editura Minerva, București, 1978.

Liiceanu, Gabriel, *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii*, București, Editura Humanitas, 2005.

Lovinescu, E. *Istoria literaturii române contemporane*, București, Editura Minerva, 1989.

Lovinescu, Eugen, *Critice*, vol. I, București, Editura Minerva, 1982.

Lovinescu, Eugen, *Critice II* – Editura Minerva, București, 1982.

Malița, Liviu, *Alt Rebreanu*, Editura Cartimpex, Cluj, 2000.

Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe*, vol.I, Editura Minerva, București, 1965.

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, București, 2008.

Marcea, Pompiliu, *Ioan Slavici*, Editura pentru Literatură, București, 1965.

Marian, Fl., S., *Nunta la români*, Editura „Grai și suflet – cultură națională”, București, 1995.

Marinescu, George, *Moara cu noroc în Nuvela în literatura română*, Editura Institutului de Literatură, București, 1928.

Micu, Dumitru *Literatura română la începutul secolului XX*, Editura pentru literatură, București, 1964.

Micu, D. *Istoria Literaturii Române*, vol.II, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1965.

Micu, D. *Romanul românesc contemporan*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1959.

Mohanu, Constantin, *Prefață la volumul Arhanghelii*, București, Editura 100+1 Gramar, 1998.

Munteanu, George, „Slavici necunoscutul” în *Sub semnul lui Aristarc*, Editura Eminescu, București, 1975.

Nemoianu, Virgil, *Micro-Armonia*, Ed. Polirom, Iași, 1996.

Ornea, Zigu, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, Editura Eminescu, București, 1980.

Perpessicius, *Ciuleandra*, în *Mențiuni. Critice*, II, Fundația pentru literatură și artă, București, 1934.

Perpessicius, *Liviu Rebreanu: Ciuleandra*, Editura Eminescu, București, 1987.

Piru, Al., *Istoria literaturii române*, București, Editura „Grai și suflet — Cultura Națională”, 2001.

Piru, Al., *Reflexe și interferențe*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1974.

Popa, Mircea, *Introducere în opera lui Ion Agârbiceanu*, București, Editura Minerva, 1992.

Popescu, Magdalena, *Slavici*, Editura Cartea Românească, București, 1997.

Popescu, Nicoleta Aurora, *Personajul feminin în literatura secolului XX în România și Marea Britanie*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2012

Popovici, Vasile, *Lumea personajului. O sistematică a personajului literar*, Editura Echinoc, Cluj, 1997.

Radian, Sanda, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, Editura Minerva, București, 1986.

Raicu Lucian, *Liviu Rebreanu*, Editura pentru Literatură, București, 1967.

Realismul, vol. II, Studiu introductiv, antologie și note de Marian Popa, Editura Tineretului, București, 1969.

Regman, Cornel, *Prefață la Ion Agârbiceanu, Două iubiri. Povestiri*, București, Editura pentru Literatură, 1968.

Săndulescu, Al., *Introducere în opera lui Liviu Rebreanu*, Editura Minerva, București, 1976.

Sigmirean, Cornel, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.

Simuț, Ion, „Cuplul etern” – un mit personal rebrenian, în volumul *** *Liviu Rebreanu după un veac*, Editura Dacia Cluj-Napoca, 1985.

Simuț, Ion, *Liviu Rebreanu – monografie*, Editura Aula, Brașov, 2002.

Solcan, Șarolta, *Femeile din Moldova, Transilvania și Țara Românească în Evul Mediu*, Editura Universității din București, 2005.

Tomuș, Mircea, în *Ioan Slavici – evaluări critice*, Editura Facla, București, 1977.

Touraine, Alain, *Lumea femeilor*, grupul Editorial ART, București, 2007.

Țeposu, Radu G., „Putere și trufie” în vol. *Viața și opiniile personajelor*, Editura Cartea Românească, București, 1983.

Ungureanu, Cornel, *Ioan Slavici, monografie*, Editura AULA, Brașov, 2002.

Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, Editura Minerva, București, 1981.

Vintilă – Ghițulescu, Constanța, *Focul amorului – despre dragoste și sexualitate în societatea românească (1750 – 1830)*, Editura Humanitas, București, 2006.

Vultur, Smaranda, *Eroul-victimă în nuvelele lui Liviu Rebreanu* în volumul *** *Liviu Rebreanu după un veac*, Editura Dacia Cluj-Napoca, 1985.

Zaharia Filipaș, Elena – *Studii de literatură feminină*, Editura Paideia, București, 2004.

3. Dicționare:

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alan, *Dicționar de simboluri*, București, Editura Artemis, 1992 și urm.

*** *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, Editura Științifică, București, 1969.

Dicționar de opere literare, coordonare și revizie științifică Ion Pop, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001.

Dicționarul general al literaturii române, coordonator general [Eugen Simion](#), București, Editura Univers Enciclopedic, 2004 și urm.

Dicționarul scriitorilor români, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995 și urm.

Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri*, București, Editura Vox, 2007.

Pop, Ion, *Dicționar analitic de opere literare românești*, Vol. I, București, Editura Didactică și Pedagogică R. A., 1998.

Ruști, Doina, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română*, ediția a II-a revizuită și adăugită, Editura Polirom, București, 2009

4. Bibliografie domenii complementare:

- Albu, Corneliu, *Pe urmele lui Ioan-Inochentie Micu-Klein*, Editura Sport-Turism, București, 1983.
- Andea, Susana, „*Țările Române în secolul al XVII-lea*”, în Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan (coord.), *Istoria României. Compediu*, Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2004.
- Bolovan, Ioan, „*Românii în perioada reformelor și a revoluțiilor democratice (1820-1859)*”, în Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan (coord.), *Istoria României. Compediu*, Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2004.
- Bolovan, Ioan, Bolovan, Sorina Paula (coord.), *Schimbare și devenire în istoria României* (Lucrările Conferinței Internaționale *Modernizarea în România în secolele XIX-XXI*, Cluj-Napoca, 21-24 mai 2007), Editura Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008.
- Câmpeanu, Remus, *Biserica Română Unită între istorie și istoriografie*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002.
- Chindriș, Ioan, *Cultură și societate în contextul Școlii Ardelene*, Editura Cartimpex, Cluj-Napoca, 2001.
- Costea, Ionuț, „*Țările Române în secolul al XVIII-lea*”, în Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan (coord.), *Istoria României. Compediu*, Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2004.
- Bud, Alexandru, *Limitele loialității dinastice: Imaginea lui Iosif al II-lea la românii din Transilvania (1790-1918)*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2015 (mss).
- Kovács, Iosif, *Desființarea relațiilor feudale în Transilvania*, Editura Dacia, Cluj, 1973.
- Magyari, András, „*Ocuparea militară a Transilvaniei la sfârșitul secolului al XVII-lea*”, în Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András (coordonatori), *Istoria Transilvaniei*, vol. II (de la 1541 până la 1711), Institutul Cultural Român. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2005.
- Maior, Liviu, „*Asociaționismul transilvan și modernizarea societății românești (sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea)*”, în Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan (coord.), *Schimbare și devenire în istoria României* (Lucrările Conferinței Internaționale *Modernizarea în România în secolele XIX-XXI*, Cluj-Napoca, 21-24 mai 2007), Editura Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008.

- Maior, Liviu, Habsburgii și românii. *De la loialitatea dinastică la identitatea națională*, Editura Enciclopedică, București, 2006.
- Maior, Liviu, Memorandul. *Filosofia politico-istorică a petiționismului românesc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992.
- Maior, Liviu, *Mișcarea națională românească din Transilvania. 1900-1914*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986.
- Mándly, Lorand „*Reformele împărțirii politico-administrative a Transilvaniei în deceniul neoabsolutist. Etape pe calea modernizării administrative a Transilvaniei*”, în Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan (coord.), *Schimbare și devenire în istoria României* (Lucrările Conferinței Internaționale *Modernizarea în România în secolele XIX-XXI*, Cluj-Napoca, 2007), Editura Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008.
- Mândruț, Stelian, *Mișcarea națională și activitatea parlamentară a deputaților PNR din Transilvania între anii 1905-1910*, Oradea, 1995.
- Mitu, Sorin, *Geneza identității naționale la românii ardeleni*, Editura Humanitas, București, 1997.
- Netea, Vasile, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională 1848-1881*, Editura Științifică, București, 1974.
- Pascu, Ștefan (coord.), *Românii din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar (1865-1900)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978.
- Pădurean, Corneliu (coord.), *Confesiune și căsătorie în spațiul românesc sec. XVII-XXI*, Editura Universității „Aurel Vlaicu” Arad, 2006.
- Pădurean, Corneliu, „*Căsătoriile mixte – formă de conviețuire etnică și confesională în Transilvania și Banat, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*”, în Mihai Spăriosu, Vasile Boari (coord.), *Armonie și conflict intercultural în Banat și Transilvania. Perspective cultural-istorice 1650-1950*, Seria Studii culturale. Colecția Academica 213, Institutul European, Iași, 2014.
- Pădurean, Corneliu, Bolovan, Ioan (coord.), *Căsătorii mixte în Transilvania. Secolul al XIX-lea și începutul secolului XX*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2005.

Pop, Ioan-Aurel, Năgler, Thomas, Magyari, András (coord.), *Istoria Transilvaniei, vol. II (de la 1541 până la 1711)*, Institutul Cultural Român. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2005.

Pușcariu, Ilarion, *Mitropolia Românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania: studiu istoric despre reînființarea mitropoliei, dimpreună cu o colecțiune de acte*, Editura Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1900.

Retegan, Simion, *Dieta românească a Transilvaniei (1863-1864)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979.

Sinaci, Doru, *Discursul politic în perioada tribunismului arădean*, Editura „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2014.

Spăriosu, Mihai, Boari, Vasile (coord.), *Armonie și conflict intercultural în Banat și Transilvania. Perspective cultural-istorice 1650-1950*, Seria Studii culturale. Colecția Academica 213, Institutul European, Iași, 2014.

Suciu, Dumitru, *Antecedentele dualismului austro-ungar și lupta națională a românilor din Transilvania 1848-1867*, Editura Albatros, București, 2000.

5. Bibliografie online:

1. Simuț Ion, *Romania Literară*, „Înger și demon în Ciuleandra” (http://www.romlit.ro/nger_i_demon_n_ciuleandra)
2. www.romlit.ro/rebreanu_psihanalizat?makePrintable=1